

АДВОКАТУРА В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЇЇ ДОСВІДУ В УКРАЇНІ

Бандурка С. С.

В статті розглянуто правове регулювання інституту адвокатури в окремих країнах Європейського Союзу на вступ до якого Україна отримала статус країни-кандидата.

Відзначено, що у Європейському Союзі здійснюється гармонізація національних актів держав-членів ЄС і загально союзних актів в галузі діяльності адвокатури з метою ефективного захисту прав і свобод людини. Наголошено на тому, що в правовій системі Європейського Союзу адвокат виконує особливу роль, визначену в ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка передбачає дотримання адвокатами принципів, які забезпечують належне здійснення правосуддя, забезпечення доступу до правосуддя і реалізацію права на справедливий судовий розгляд [1]. Діяльність адвокатури в Європейському Союзі є складовою системи юридичних послуг, які надаються в умовах вільного ринку, «здорової» конкуренції, поваги до закону та рівності всіх перед законом, доступу до можливості здійснювати адвокатську діяльність у різних країнах-членах Європейського Союзу.

Охарактеризована правова система Європейського Союзу, як економічного і політичного союзу, процес створення європейського законодавства, відповідно до якого здійснюється адвокатська діяльність в країнах-членах ЄС.

Для України, в якій здійснюються євроінтеграційні реформи, важливим є досвід діяльності адвокатури в країнах Європейського Союзу та можливості його впровадження в адвокатську діяльність з надання правової допомоги громадянам, захисту прав і свобод людини в Україні.

Ключові слова: адвокатура, Європейський Союз, захист прав і свобод людини, правова допомога, принципи і стандарти.

Bandurka S. S. The bar in the European Union and feasibility of using its experience in Ukraine

The article deals with the legal regulation of the institute of advocacy in some countries of the European Union, to which Ukraine has received the status of a candidate country.

It is noted that the European Union is harmonizing the national acts of the EU member states and the general

acts of the Union in the field of advocacy in order to effectively protect human rights and freedoms. It is emphasized that in the legal system of the European Union, the lawyer performs a special role defined by Art. 6 of the Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, which provides for the observance by lawyers of the principles that ensure the proper administration of justice, ensuring access to justice and the realization of the right to a fair trial [1]. Advocacy activities in the European Union are a component of the system of legal services provided in conditions of a free market, «healthy» competition, respect for the law and equality of all before the law, access to the opportunity to practice advocacy in various member states of the European Union.

The legal system of the European Union, as an economic and political union, the process of creating European legislation, according to which advocacy is carried out in the EU member states, is characterized.

For Ukraine, which is undergoing European integration reforms, the experience of advocacy in the countries of the European Union and the possibility of its implementation in the advocacy activity of providing legal assistance to citizens, protection of human rights and freedoms in Ukraine is important.

Key words: *advocacy, European Union, protection of human rights and freedoms, legal aid, principles and standards.*

Постановка проблеми. Захист прав і свобод людини є невід'ємною частиною формування правової держави, який набуває особливої актуальності в умовах воєнного стану, оголошеного в Україні у зв'язку з російською агресією 24 лютого 2022 року. Війна російської федерації проти України обумовила масове порушення прав громадян на життя, здоров'я, особисту недоторканність, прав на житло, власність, роботу та інших прав людини.

Правовий режим воєнного стану обмежив реалізацію окремих прав людини, але він не обмежив конституційні права на правову допомогу і захист прав і свобод людини.

Україна як країна-кандидат в члени Європейського Союзу поглиблює політичне, економічне і правове співробітництво з країнами-членами Європейського Союзу, запозичує їх досвід в державному управлінні і суспільному житті, впроваджує європейські стандарти в забезпечення прав і свобод людини, реформування правозахисної державної політики, в т.ч. удосконалення адвокатської діяльності в країнах Європейського Союзу.

Стан наукової дослідженості досвіду адвокатської діяльності в країнах Європейського Союзу знайшов своє відображення в наукових працях таких вчених як Вільчик Т.Б., зокрема в статті «Професійні права адвоката і гарантії адвокатської діяльності в країнах Європейського Союзу» [2], Святоцька В.О. дослідила поняття уніфікованих стандартів організаційної та професійної діяльності адвокатури в праві Європейського Союзу [3], місце і роль адвокатури в юридичному механізмі системи захисту прав людини [4].

Остапенко Л., Басараб М., Шевців А. в статті «Основоположні принципи адвокатської діяльності в країнах Європейського Союзу» розглянули принципи діяльності адвокатури в Європейському Союзі, проаналізували сукупність професійних і особистих вимог до адвокатів, обумовлених особливим характером та специфікою адвокатською діяльності [5].

Основні моделі впровадження інституту адвокатури в країнах Європейського Союзу та Центральної Азії та їх відповідність міжнародним стандартам незалежності адвокатури охарактеризували О. Щербанюк та К. Вольк в статті «Моделі організації інституту адвокатури в Європейському Союзі та Центральній Азії: порівняльно-правове дослідження» [6].

Проблеми організації адвокатури в країнах Європейського Союзу також досліджували такі вчені, як Н. Бакаянова, А. Бун, С. Кучеров, О. Козлов, І. Личенко, О. Святоцький.

Мета і завдання статті полягають в тому, щоб проаналізувати організаційно-правові основи адвокатури в Європейському Союзі та можливості використання їх в адвокатській діяльності.

Наукова новизна дослідження. Кожна країна, у тому числі й Україна, мають свою специфіку в сфері адвокатської діяльності, які обумовлені національним законодавством, розвитком демократії, судоустрою та судочинства, системою органів державної влади та місцевого самоврядування. Перспективи розвитку адвокатської діяльності та інституту адвокатури в Україні викликають

потребу вивчення міжнародних документів та досвіду адвокатської діяльності в інших країнах. Нормативно-правове регулювання професійної діяльності адвокатів України повинне враховувати окрім національних положень, ще й загальні положення міжнародно-правових актів, які мають впроваджуватись у вітчизняне законодавство, що буде сприяти його гармонізації з європейським законодавством та надавати розвитку державі нові можливості.

Виклад основного матеріалу. Європейський Союз (англ. European Union) - економічний і політичний союз, що об'єднує 27 незалежних держав-членів, які розташовані в Європі.

Договір про створення Європейського Союзу було підписано 7 лютого 1992 р. у Маастрихті, як Маастрихтський договір (сама назва «Європейський Союз» з'явилася раніше, ще під час Паризької конференції, що відбулася 1972 року).

Маастрихтський договір набув чинності 1 листопада 1993 року і він визначив три напрямки, три сфери діяльності Європейського Союзу, так звані «три колони» Європейського Союзу:

а) «перша колона» - Європейські спільноти (галузеві об'єднання); Європейська спільнота вугілля і сталі (ЄСВС), Євроатом та Європейська спільнота (замість «Європейської Економічної Спільноти»);

б) «друга колона» - спільна зовнішня та безпекова політика;

в) «третья колона» - співробітництво у сферах юстиції та внутрішніх справ, яке охоплює систему правосуддя та адвокатську діяльність.

Маастрихтський договір (Договір про Європейський Союз) встановлював також європейське громадянство та створення єдиної валюти, «євро», яка була введена в обіг у 2002 році під управлінням Європейського центрального банку.

Прийняття Маастрихтського договору означувало курс на завершення формування єдиного внутрішнього ринку та перехід до реалізації ідеї економічного та валютного союзу.

Важливим міжнародно-правовим актом для адвокатської діяльності, крім названого Маастрихтського договору, став Амстердамський договір, підписаний 2 жовтня 1997 року (набув чинності 1 травня 1999 року). Амстердамський договір проголосив принципи свободи, демократії та поваги до прав людини, її честі і гідності, недоторканості, включаючи принципи сталого розвитку.

У грудні 2007 року голови держав і урядів Європейського Союзу уклали в Лісабоні (столиці

Португалії) договір про реформу Європейського Союзу, який набув чинності 1 грудня 2009 року.

Лісабонський договір зробив Європейський Союз більш демократичним, прозорим і ефективним в системі управління і прийняття рішень та взаємовідносин між країнами-членами ЄС та розробки загальносоюзних нормативно-правових актів.

В Європейському Союзі функціонує сім основних управлінських органів, що приймають рішення, значимі для всього Союзу: Європейський парламент, Європейська Рада, Рада Європейського Союзу, Європейська Комісія, Суд Європейського Союзу, Європейський центральний банк, Європейський суд аудиторів. Правові акти вказаних органів управління ЄС враховуються в адвокатській діяльності в країнах-членах Європейського Союзу.

Політика Європейського Союзу оприлюднюється директивами ЄС, які потім імплементуються у внутрішньому законодавстві державами-членами, а також правилами Європейського Союзу, які постійно набувають чинності в усіх державах-членах. Лобювання на рівні ЄС з боку груп особливих інтересів регулюється в правовому порядку, щоб намагатися збалансувати прагнення приватних ініціатив з процесом прийняття рішень, що стосуються громадських інтересів [7].

Законодавство ЄС забезпечує спільний внутрішній ринок, митний союз між державами-членами, вільний обіг товарів, капіталу, людей і послуг, єдиний зовнішній тариф на всі товари, що надходять на ринок. Європейський Союз створив низку установ для координації діяльності країн-членів ЄС в різних сферах спілкування, зокрема: Європол для співпраці поліцейських сил, Євроюст для співпраці між прокурорами та Frontex для співпраці між органами прикордонного контролю та інші органи взаємодії.

Кожна країна член Європейського Союзу має свою систему адвокатури, які керуються національними законодавчими актами та правовими актами Європейського Союзу, зокрема, Загальним кодексом правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства, прийнятого делегацією дванадцяти країн-учасниць на пленарному засіданні у Страсбурзі в жовтні 1988 року. В Загальному кодексі правил для адвокатів зазначено, що в будь-якому правовому суспільстві адвокату відведено особливу роль: його призначення не обмежене суспільним виконанням свого обов'язку у межах закону. Адвокат має діяти в інтересах права в цілому так само, як і в інтересах тих, чий

права і свободи йому довірено захистити, не лише виступати в суді від імені клієнта, а й надавати йому юридичну допомогу у вигляді порад і консультацій.

Адвокатура країн-членів Європейського Союзу має давню і розвинену історію, яка є повчальною і корисною і для сучасного функціонування адвокатури.

«Важливість наукового пізнання інституту адвокатури в Україні та іноземних країнах зумовлена пріоритетами інтеграції правового поля України у правовий простір держав-членів Європейського Союзу, потрібне утвердження в нашій державі ефективних практик задля зміни якості функціонування адвокатури» [8].

Інститут адвокатури в сучасних європейських країнах розвивається впродовж віків... Адвокатура, попри різних назв та функцій, які вона виконувала, була відома в стародавніх Греції, Римі, а пізніше і в інших країнах тогочасної Європи. Діяльність адвокатури формувалася як надання правової допомоги при складанні позовів, угод, договорів, заповітів - «Severe» [9] та діяльність щодо ведення справи в суді, зокрема, в цивільному і кримінальному процесі - «Ager» [10].

Національне законодавство країн-членів Європейського Союзу передбачає гарантії надання правової допомоги адвокатами в широкому розумінні цього слова, тобто, особам, що мають юридичну освіту, юридичний стаж, здали відповідний іспит та отримали право на надання правової допомоги. Вимоги щодо адвоката (особи наділеної правом надання правової допомоги) встановлюються положеннями внутрішнього права окремих країн-членів ЄС і, відповідно, мають певні відмінності між собою. До моменту введення відповідних положень законодавства ЄС в сфері захисту норми законодавства в окремих державах, приналежних до Європейської Спільноти, не передбачали визнання повноважень адвокатів, які вони отримали в іншій державі. Застосування на практиці таких основоположних засад, на яких ґрунтується вся система ЄС, як - свобода руху осіб та свобода надання послуг, сприяло виникненню відповідних врегулювань в сфері свободи надання правової допомоги.

Правова регламентація діяльності та гарантій адвокатури в Європейському Союзі здійснюється відповідно до Директиви Європейського Економічного Союзу № 77/249 (англ.) від 22 березня 1977 р. у справі полегшення ефективного використання адвокатами свободи надання послуг та Директиви Європарламенту та Ради Європи №98/5/WE (англ.)

від 16 лютого 1998 р. «Про полегшення виконання професії адвоката на постійній основі в державі ЄС іншій, ніж та, в якій отримано кваліфікацію».

Поняття «адвокат» згідно цих директив включає в себе кожну особу, яка наділена правом здійснення професійної діяльності використовуючи при цьому звання, присвоєне їй в одній з держав ЄС, наприклад у Бельгії, Франції - *Avocat*, в Німеччині - *Rechtsanwalt*, у Греції - *δίκηγορος*, в Італії - *Avvocato* тощо.

Основним завданням Директив є створення можливості надання адвокатами правової допомоги на території іншої держави-члена ЄС, ніж та, в якій отримано професійне звання (країни походження).

Директиви передбачають дві можливості реалізації права адвоката на надання правової допомоги в інших державах ЄС, ніж країна походження:

- надання правової допомоги в іншій країні ЄС на підставі професійного звання отриманого в країні походження;
- інтеграція з адвокатурою приймаючої країни.

Перший варіант, який містять Директиви передбачає, що адвокат може надавати правову допомогу на території іншої держави ЄС на підставі професійного звання, отриманого в країні походження. У цьому випадку, адвокат зобов'язаний користуватись виключно професійним званням, яке він отримав в країні походження у вираженні державною мовою країни походження у чіткий спосіб, з метою уникнення переплутання його з званням адвоката, що існує в приймаючій країні. При цьому варіанті, адвокат може надавати спорадичні правові послуги, або здійснювати практику на постійній основі.

Стаття 5 Директиви № 98/5/WE передбачає, що адвокат, який здійснює практику на основі звання отриманого в країні походження, здійснює ту ж саму професійну діяльність, що й адвокат, який практикує на підставі професійного звання присвоєного в приймаючій країні і, зокрема, може надавати юридичні консультації із права країни походження, права ЄС, міжнародного права, а також права приймаючої країни. Цей принцип містить також і деякі винятки: директиви категорично і однозначно не надають адвокатам права виступати перед кожним судом в ЄС, однак, відносять вирішення цього питання до компетенції національного права окремих країн ЄС.

Так, Директива №77/249 (стаття 5) так само, з рештою, як і Директива №98/5/WE (стаття 5) передбачає можливість для приймаючої країни

встановлювати для адвоката з іншої країни ЄС вимогу співпраці з адвокатом, який отримав повноваження в цій країні. Також приймаюча країна наділена правом встановлювати обмеження стосовно можливості адвоката з іншої країни ЄС виступати перед вищими судами та здійснювати функції, пов'язані зі складенням актів про управління майном померлої особи або про встановлення або перенесення права власності на нерухоме майно.

Відповідно до Директиви № 98/5/WE, адвокат, який бажає практикувати в іншій державі ЄС, та в якій він отримав повноваження, повинен зареєструватися у відповідних органах приймаючої країни (стаття 3).

Також, відповідно до статті 5 Директиви №77/249, приймаюча країна може вимагати, щоб адвокат був представлений згідно з місцевими звичаями та засадами голові відповідного суду, чи голові відповідної корпорації (ради) адвокатів у приймаючій країні.

Другий варіант здійснення професії адвоката на території іншої країни ЄС, відбувається в тому порядку як країна походження передбачає інтеграцію адвоката з адвокатурою приймаючої країни.

Можливості інтеграції присвячено зміст статті 10 Директиви №98/5/WE, відповідно до котрої адвокат, що практикує на підставі професійного звання, який дійсно та постійно протягом трьох років на території приймаючої країни здійснював професійну діяльність, що стосувалася права цієї приймаючої країни або права ЄС, звільняється від виконання вимог, передбачених статтею 4 (1) (b) Директиви № 89/48/EEC (англ.) від 21 грудня 1988 р. Оцінка того, чи адвокат дійсно та постійно практикував в приймаючій країні, а також оцінка його готовності до продовження професійної діяльності в цій країні здійснюється шляхом проведення кваліфікаційної розмови з представниками відповідних публічних чи корпоративних (професійних) органів приймаючої країни [11].

Адвокатура Великої Британії, Німеччини, Франції, Польщі та інших європейських країн має чітку організаційну структуру, єдині органи адвокатського самоврядування, досконале правове забезпечення і надійне ефективне гарантування державою адвокатської діяльності.

Національна адвокатура Англії була створена в 1285 році на основі законодавчого акту короля Едуарда I. [12].

В системі адвокатури Великої Британії функції адвокатури поділені за двома напрямками: усі

підготовчі дії щодо розгляду справи в суді здійснюють винятково соліситори, які збирають докази, ведуть роботу зі свідками, готують процесуальні документи, виконують нотаріальні дії, здійснюють правові консультації, беруть участь в договірній роботі, а барриситори працюють переважно і безпосередньо в судових інстанціях, користуючись матеріалами підготовленими соліситорами, вони лише в 2004 році здобули повноваження на особисті контакти з клієнтами.

Кожний повноправний адвокат (барриситор) має обов'язок вступити в одну із чотирьох юридичних корпорацій (палат) - Лінкольн-Інн, Грабе-Інн, Мідл-Темпл, Іннер-Темпл, назва яких походить від приміщень, де вони розташовані, переважно навколо Темпла і Судового двору. Для того, щоб стати барриситером, кандидат має здати спеціальний іспит при наявності вищої юридичної освіти і членства в одній із адвокатських корпорацій.

Організаційне керівництво барриситорів здійснюють Судові Інни, а керівництво соліситорами - юридичне товариство Англії та Уельсу, утворене на підставі Королівської хартії 1845 року. Правовою основою діяльності юридичного товариства Англії та Уельсу є «Інструкція щодо професійної поведінки соліситорів» від 1974 року. Підготовка адвокатів Великої Британії здійснюється на основі Закону про соліситорів 1974 року, Закону про суди і юридичні послуги 1990 року, інших нормативних документів. Підготовка адвокатів здійснюється в університетах.

«На сьогоднішній день в Англії відсутній єдиний нормативний документ, який би визначав правовий статус адвокатури. Цей інститут врегульовано великою кількістю різних хартій, парламентських актів, урядових постанов тощо. Функції адвокатури в Англії значно ширші в порівнянні з адвокатурами держав континентальної Європи. По суті професія адвоката в Англії є основою для юриста-практиканта... Соліситори для виконання своїх функцій отримують від юридичного товариства сертифікати, як посвідчення про те, що особа відповідає вимогам професійної підготовки. Сертифікат підтверджується щороку. Взаємини між соліситором і клієнтом, крім норм права, також регулюються і кодексом професійної етики» [13].

Своєрідний шлях розвитку пройшла адвокатура Німеччини. Починаючи з VI ст. більшість німецьких племен мали свої закони, як пізніше їх назвали «закони варварів». На німецьких землях ще до християнства вже використовувався термін *advokat*, запозичений з Римської імперії.

Сприяння розвитку адвокатської діяльності надало християнське духовенство, яке для захисту своїх прав в судах наймало освічених людей, знаючих закони, звичаї, порядок судового розгляду справ. Вже в середньовіччі в законодавстві і німецьких князівств і графств зустрічаються правові норми стосовно діяльності адвокатів. В 1495 році у судовій практиці Німеччини, тоді Великої Римської імперії, був заснований імператорський суд, половина складу якого складалася з вчених-правознавців з університетів - «докторів права».

Вчені - знавці права з університетів стали залучатись до розгляду справ як судді і як консультанти суду. При сумніві в правильності рішення суд мав право направити матеріали судової справи в професорську комісію для висновку.

В XVI-XIX ст. ст. адвокатська діяльність поступово відокремлюється від університетського середовища, набуває незалежності і стає самостійною, організацією, яка в сучасній Німеччині стала потужною правозахисною інституцією. Влада Німецької імперії постійно намагалася взяти адвокатуру в підпорядкування проти чого виступили адвокати. І хоч починаючи з 1867 р. адвокат міг брати участь на попередньому слідстві, кількість адвокатів була встановлена державою, контроль за діяльністю адвокатури здійснював апеляційний суд.

Ще Фрідріх Великий, король Пруссії (з 1740 по 1786 роки), намагався одержавити адвокатуру, впровадивши замість адвокатів правових комісарів - державних урядовців. Інститут державних урядовців - правових комісарів проіснував до 1849 року.

Правовий статус адвокатури в сучасній Федеративній Республіці Німеччині визначений Федеральним положенням про адвокатуру 1959 року, яке діє і нині з незначними змінами. Згідно Положення адвокат в професійній діяльності є незалежним, компетентним консультантом, представником інтересів громадян ФРН, який може здійснювати свої повноваження по всій території Федеративної Республіки і його права виступати з юридичних питань в загальних судах, арбітражних, адміністративних судах і органах не можуть бути обмежені законами земель, а лише федеральним законом. Адвокатура в Німеччині функціонує на поєднанні державного контролю через земельні Міністерства юстиції та вищих земельних судів та власних органів самоврядування, в особі правління, президій і загальних зборів членів палати адвокатів.

Організація адвокатури Франції передбачена Основним законом про статус адвокатів. Сучасна

адвокатура пережила період свого реформування при збереженні багатих традицій минулого. 1 січня 1992 року набрали чинності поправки до Основного закону про статус адвокатів № 71-1130 від 31 грудня 1990 року. Головна особливість реформи - створити нову професію, члени якої носитимуть звання адвоката (ст. 1 закону № 7130 у новій редакції). Як зазначає Святоцький О.Д., професія адвоката у Франції утверджується як ліберальна та незалежна. Це визначення створює право на специфічні організаційні форми здійснення професійної діяльності, охоронюваної законом та відокремленої від держави, що є ефективним засобом забезпечення самоврядування, незалежності та захищеності. Віднині вони доповнили свою традиційну боротьбу за права та свободи людини діяльністю по захисту економічних прав та свобод [14].

Щоб стати адвокатами у Франції необхідно мати громадянство Франції або громадянство однієї з країн-членів Європейського Союзу за умов взаємного визнання дипломів про вищу юридичну освіту. Іноземці мають пройти спеціальну перевірку та відповідати певним вимогам. Кандидат має скласти вступні іспити (два письмових та один усний) в одному із регіональних центрів професійної підготовки, провчитися там рік, засвоїти теоретичний курс і пройти практичне стажування, знову скласти іспити (один письмовий та три усних). При виконанні вказаних умов молодий юрист приймається до ордену адвокатів і приймає присягу адвоката. Після зарахування до ордену адвокатів, молодий адвокат проходить ще дворічне стажування зі спеціальності і одержує посвідчення на право займатись адвокатською діяльністю.

Початок адвокатура Франції бере, як свідчить історія, від Купонів Бовезі - записів звичаєвого права північно-східної частини Франції, зроблених у 1282 року у §175, яких значилось «якщо хто-небудь хоче стати адвокатом, він повинен присягнути, що, виконуючи свої обов'язки адвоката, він буде вести себе добре і чесно, що він наскільки йому буде відомо, буде вести тільки добрі і законні справи, що коли він розпочне справу, яка спочатку видаватиметься йому правильною, а потім узнає, що вона нечесна, він зразу, як тільки узнає про це кине її» [15].

Французькі адвокати, як знавці і державного права та канонічного і римського права, підтримували французьких королів в їх протистоянні владі Папи Римського, в намаганнях королів протидіяти домаганням церковних ієрархів контролювати

королівську владу. «Тим самим вони стали кращими союзниками французьких королів. Їх зусилля в цьому напрямку виявилися успішними, і за це монархи осипали адвокатів почестями та привілеями, а при Філіпі Красивому вони отримали права іменуватися «рицарем закону, правосуддя і честі...». Канцлер короля Людовіка XIV Дагессо висловився, що французькі адвокати «стан, такий древній як магістратура, такий же величний як добродієвість, такий же необхідний, як справедливість». Як зауважує В.О. Попелюшко, така оцінка «цілком пасує і адвокатам нинішнім. Зародившись, змінивши та розквітнувши в особливих історичних умовах адвокатура Франції як була, так і залишається взірцем для держав континентальної Європи та інших континентів. Хочеться, щоб такою вона стала і для України» [16]. Нині адвокати Франції об'єднані в колегії при кожному суді другої інстанції [17]. Рішення в колегії приймається більшістю голосів. Усі колегії адвокатів, як і члени колегії, рівні в правах, незалежні і автономні.

На відміну від Основного закону України, в Конституції Республіки Польща не має жодної згадки про адвокатуру. Адвокатура Польщі діє на основі Закону Польщі «Право про адвокатуру», який був прийнятий в 1922 році. В зв'язку з прийняттям Польщі в Європейський Союз в нього було внесено низку змін, спрямованих на євроінтеграцію Польщі.

У Польщі традиційно склалося, що правову допомогу надають дві юридичні професії, кожна у певному обсязі. Це професії адвоката та правового радника. Окрім представників цих юридичних професій, юридичну допомогу у дещо обмеженому обсязі можуть надавати особи з вищою юридичною освітою (суб'єкти господарської діяльності), а також закордонні юристи.

Професії адвоката і правового радника були закріплені законами, відповідно: Закон «Право про адвокатуру» від 26 травня 1982 року, а також Закон про правових радників від 6 липня 1982 року. Обидві ці професії започатковано згідно із принципами професійного самоврядування. Устрій органів професійного самоврядування адвокатів та правових радників дуже схожий. Схожими є також передумови доступу до обох цих професій, їх професійна етика й основи дисциплінарної відповідальності. Основною різницею є обсяг правової допомоги, що надається адвокатами і правовими радниками. Адвокат може надавати щодо захисту усі види правової допомоги. Обсяг правової допомоги, що її надає правовий радник, був

від самого початку утворення цієї професії обмежений, хоча поступово відбувалося його розширення. На сьогоднішній день правового радника, порівняно з професією адвоката, обмежує лише те, що він не може виступати в якості захисника у кримінальній справі.

Сучасний устрій адвокатського самоврядування в Польщі, на який пізніше рівнялась також професійна корпорація правових радників, свої основи черпає ще з устрою адвокатури міжвоєнного періоду (1920-1939 рр.). Основні ідеї устрою адвокатури і доступу до професії адвоката, що збереглися й донині, містилися ще в Декреті Начальника Польської Держави від 24 грудня 1918 р.

Згідно з положеннями чинного законодавства, устрій адвокатського самоврядування виглядає наступним чином: Загальнонаціональним органом адвокатури є:

- Крайовий З'їзд Адвокатури (орган, що вибирає інші загальнонаціональні органи);
- Вища Адвокатська Рада (представницький праводавчий і виконавчо - контрольний орган);
- Вищий Дисциплінарний Суд (вищий орган дисциплінарної юрисдикції адвокатів);
- Вища Ревізійна Комісія (орган, що здійснює контроль фінансової та господарської діяльності Вищої Адвокатської Ради).

Територіальною одиницею адвокатського самоврядування є палата адвокатів. Палату адвокатів складають адвокати та адвокатські (апліканти) помічники, що здійснюють діяльність на території округу палати, територіальний радіус дії якої визначає Вища Адвокатська Рада, виходячи, передусім, з територіального розподілу судової адміністрації. На практиці це виглядає так, що палати адвокатів охоплюють територію, як правило, відповідну до округів апеляційних судів. Органи палати: збори палати, що складаються з професійно активних адвокатів, а також представників інших адвокатів; окружна адвокатська рада (виконавчий орган колегії); дисциплінарний суд (суд першої інстанції у дисциплінарних справах адвокатів); ревізійна комісія (орган, що здійснює контроль фінансової та господарської діяльності окружної адвокатської ради).

Як вже було сказано, устрій органів самоврядування правових радників дуже схожий на устрій адвокатської професійної корпорації. Відповідно, функції загальнонаціональних органів самоврядування правових радників виконують: Крайовий з'їзд правових радників, Крайова рада правових Радників, Вища ревізійна комісія та Вищий Дисциплінарний Суд. Територіальною одиницею

самоврядування правових радників є окружна палата правових радників. Відповідно, її органами є: збори окружної палати правових радників, рада окружної колегії правових радників, окружна ревізійна комісія й окружний дисциплінарний суд.

Членами органів самоврядування адвокатів та правових радників можуть бути, відповідно, тільки адвокати або тільки правові радники.

Доступ до обох названих юридичних професій традиційно залежить від виконання кандидатом наступних передумов:

- бездоганність характеру й доведення своєї попередньою поведінкою запевнення щодо дальшого правильного виконання професії;
- повне володіння публічними правами, а також повна дієздатність;
- наявність вищої юридичної освіти отриманої в Польщі й одержання професійного титулу магістра або вищої юридичної освіти здобутою за кордоном та визнаної на території Польщі;
- проходження у Польщі аплікації (відповідно - адвокатської або правових радників і здача іспиту (відповідно - адвокатського або правового радника) [18].

Висновки. Стратегія розвитку Національної асоціації адвокатів України на 2021-2025 роки передбачає необхідність підвищення ефективності діяльності адвокатури, гармонізації законодавства на основі якого здійснюється правове регулювання адвокатської діяльності, подальше впровадження європейських стандартів адвокатської діяльності у відповідності до процесів євроінтеграції.

В країнах Європейського Союзу існують різні моделі організації адвокатури, загальним для яких є членство в адвокатурі пов'язане з належністю до палати адвокатів, незалежність адвокатури, самоврядування адвокатури, побудоване на принципах корпоративного управління, при якому частину повноважень адвокати делегують органам управління, самоврядування здійснюється на підставі статуту організації, членство в якій та сплата внесків є обов'язковими. В більшості країн-членів Європейського Союзу особа, яка не є членом професійної організації адвокатів, не має права займатись адвокатською діяльністю. Незалежність адвокатської діяльності надійно гарантується державами-членами ЄС, а адвокати мають широкі можливості в наданні правової допомоги та здійсненні правозахисної діяльності. Адвокати мають відповідати високим професійним, моральним та діловим якостям, що відображено в різних адміністративно-правових актах, регламентуючих адвокатську діяльність.

Література

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Протокол (1950) <https://zakon.rada.gov.ua.laws/show/995044/text>
2. Вільчик Т. Б. Професійні права адвоката і гарантії адвокатської діяльності в країнах Європейського Союзу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2018, серія Право, випуск № 50, Т. 2, ст. 143-147.
3. Святоцька В. О. Уніфіковані стандарти організації та професійної діяльності адвокатури в праві Європейського Союзу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2018, серія Право, випуск № 48, Т. 2, ст. 173-177.
4. Святоцька В. О. Адвокатура Європейського Союзу в юридичному механізмі системи захисту прав людини. *Право України*, 2016, № 8, ст. 90-98.
5. Остапенко Л., Басараб М., Шевців А. Основоположні принципи адвокатської діяльності в країнах Європейського Союзу. *Вісник Національного університету «Львівська Політехніка»*. Серія «Юридичні науки», 2022, № 4 (36), ст. 125.
6. Оксана Щербанюк, Карнелія Вольк, «Моделі організації інституту адвокатури в Європейському Союзі та Центральній Азії: порівняльно-правове дослідження», Конституційно-правові академічні студії, 2022, № 1.
7. Eli library Brietfing: Lobbying the EU institutions. Europarl // архів оригіналу за 4 вересня 2018 року.
8. Ірина Личенко Загальні засади організації та функціонування адвокатури зарубіжних країн. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Юридичні науки». т. 7. № 1. 2020. С. 153.
9. Severe - вироблення найкращих формул для різних юридичних актів (договорів, заповітів, дарчих актів тощо).
10. Agere - надання порад щодо підготовки позовів: процесуального ведення справи.
11. Личенко І. О., Костюк УХ Правове регулювання діяльності адвоката в країнах Європейського Союзу. *Журнал Східноєвропейського права*. Електронне науково-практичне видання. 2022. № 101.
12. Адвокатура Великобританії. URL: <https://www.4ua.co.ua/LAW>.
13. Розвиток інституту адвокатури в Англії «Адвокатура України», 2018 р. Коментар Мего-Інфо. URL: <https://www.mego.info>.
14. Святоцький О. Д. Адвокатура: історія і сучасність : монографія. Київ. Інтер Юрс, 1997. 320 с.
15. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн / відп. Ред. Н.А. Крашенникова. М., Норма, 2003. т. 1. «Стародавній світ і середні віки». С. 567.
16. Попелюшко В.О. Виникнення та інституційне становлення адвокатури Франції. *Адвокат* № 1 (124). 2011. С. 9-13.
17. Декрет від 27 листопада 1991 р. № 91-1197 Про регулювання професійного адвоката // *Journal official du 28 november 1991*. С. 11.
18. Адвокатура Польщі. Адвокатське право. URL: <https://lawbook.online/page/advokatura/ist/ist-12--idz-ax233--nf-22.html>

Бандурка С. С.,
доктор філософії, докторант
Харківського національного університету
внутрішніх справ